

De betekenis van biografisch onderzoek voor de TST

Geachte aanwezigen,

Als decaan van de Faculteit Katholieke Theologie, officieel de Tilburg School of Catholic Theology, ben ik zeer verheugd met wat hier vandaag gebeurt. De publicatie van *Life with a Mission. Cardinal Willem Marinus van Rossum C.Ss.R. (1854-1932)*, en dit symposium bij de presentatie van dit dubbelnummer van Trajecta, dat tegelijk in boekvorm verschijnt, is de eerste belangrijke vrucht van een biografisch project dat ons zeer nauw aan het hart ligt, en dat onze faculteit ten volle steunt en tendele ook sponsort. Ik wens dr. Vefie Poels, de biograaf van van Rossum, collega Theo Salemink, de verantwoordelijke voor het project aan de afdeling geschiedenis van de FKT, en Dr. Hans de Valk, medewerker aan het project en mede-editor van deze bundel, en uiteraard ook de auteurs, van harte geluk met deze interessante en boeiende bundel. Ik wil hier ook de mede-sponsors van het project van harte danken, niet in het minst de congregatie van de redemptoristen, bij wie we vandaag te gast zijn.

1. Toen onze collega Theo Salemink mij enkele jaren geleden polste of de Faculteit een dergelijk project zou steunen, heb ik van meetaf aan mijn volle steun toegezegd, niet alleen met woorden, maar ook met daden. Persoonlijk vind ik dat het een van de wezenlijke opdrachten van onze Faculteit is om de katholieke kerk in Nederland in heden én verleden tot voorwerp van haar onderzoek te maken. Wij zijn weliswaar een katholieke faculteit, die tot taak heeft aandacht te hebben voor de volle rijkdom van de héle katholieke traditie, maar daarin dient ons eigen katholieke verleden toch een bijzondere plaats in te nemen, ook wanneer andere instanties of instituten, zoals het Katholiek Documentatiecentrum, dit tot voorwerp van hun onderzoek maken. We zijn dat aan onszelf verplicht. Het maakt deel uit van onze identiteit als Faculteit van katholieke theologie.

Het onderzoeken van het verleden en het schrijven van geschiedenis kan natuurlijk op verschillende manieren gebeuren. Maar een zeer eigen en boeiende wijze om dit te doen is zich te richten op de geschiedenis en de geschiedschrijving van individuele personen. Op het diocesaan seminarie van het bisdom Brugge, waar ikzelf ook een deel van mijn opleiding heb genoten, en waar ik een belangrijk stuk van mijn leven heb doorgebracht als professor en rector, vooraleer naar Leuven te verhuizen en uiteindelijk in Tilburg en Utrecht te belanden – dat is een verhaal op zich – was er een professor kerkgeschiedenis, kanunnik Hod m, die bijzonder geliefd was bij de studenten. Waarom? Wel, hij slaagde erin zijn lessen zeer boeiend te maken door elke periode van de kerkgeschiedenis te presenteren aan de hand van een merkwaardig individu: Irene s, Augustinus, Thomas, Luther, Newman, enz. Zo leerden de seminaristen bepaalde periodes van de kerkgeschiedenis kennen via enkele markante figuren.

Voor mijn werk als decaan logeer ik vier dagen per week in Dijnselburg (Zeist). Een van de logeerdere aldair is Jan van Susante, een Limburger die niet ver hier vandaan woont en die voor een bank werkt in Holland. Zijn specialiteit is vastgoed kopen en verkopen. Toen ik hem vertelde dat ik vandaag een kort verhaal moest houden over de betekenis van biografisch onderzoek, beaamde hij dit vanuit zijn eigen ervaring. Als we willen begrijpen hoe en waarom historische gebouwen of huizen eruit zien, dan moeten we weten wie er gewoond heeft, wat ze deden. Pas dan kun je beseffen waarom die deur zich daar bevindt, en deze aanbouw op die plaats staat, zoi zei hij. Dat betekent: via de geschiedenis van concrete mensen, leer je de geschiedenis van bouwwerken kennen.

Een paar dagen geleden hadden we een bijeenkomst van het Cardinal Willebrands Research Centre, waarover straks meer. Toen daar deze bijeenkomst in Wittem ter sprake

kwam, en het thema van mijn toespraakje, kwamen onmiddellijk de tongen los. Een van de voorbeelden die gegeven werd, was het lot van weeskinderen lange tijd geleden. Wanneer een kind plots wees werd door het overlijden van zijn ouders, werd een inventaris opgemaakt van de hele inboedel van het ouderlijke huis. En zo weten we vrij nauwkeurig wat er zo allemaal te vinden was in het huis van eenvoudige lieden en hoe die mensen leefden, sliepen, aten enz. Met andere woorden, niet alleen de lotgevallen van keizers, koningen en pausen worden geregistreerd en zo onderdeel van geschiedschrijving. Ook het levenslot van simpele lui dat op een of andere manier geregistreerd wordt, kan bron van geschiedenis zijn.

Kortom, de levensgeschiedenis van individuele mensen is een interessante bron om de geschiedenis tout court van een bepaalde regio of een bepaald tijdperk te leren kennen. Het leven van individuele mens dient immers altijd gesitueerd te worden in een ruimere context, en de invloed van het een op het ander is wederzijds. Sommige mensen oefenen een beslissende invloed uit op hun tijd en beïnvloeden het gedrag van miljoenen mensen: denken we maar aan Jezus, Mohammed, Karl Marx, Sigmund Freud, Bill Gates. Maar het omgekeerde is ook waar: een bepaalde culturele en religieuze context beïnvloedt ook wezenlijk de individuele mensen die erin leven.

Vandaar dat onze faculteit het onderzoek naar belangrijke kerkelijke personen wil stimuleren en bevorderen. Ik vermoed dat theologische faculteiten, die getransformeerd zijn in departementen religiestudies, minder interesse hebben voor dit soort kerkelijk biografisch onderzoek. Daarmee komt een terrein vrij, waarop wij ons echt kunnen profileren. Ik droom ervan dat men in Nederland binnen enkele jaren zal zeggen: voor degelijk wetenschappelijk onderzoek op het domein van de kerkelijke biografie is er maar één goed adres in Nederland, en dat is de Tilburg School of Catholic Theology.

2. Daarom wil ik jullie iets zeggen over een tweede biografisch project dat sinds kort aan onze faculteit is gestart. Ik bedoel het Willebrandsproject. In de loop van het voorbije jaar heeft de FKT, in samenwerking met het Willebrands archief, het **Cardinal Willebrands Research Centre** opgericht. Het Kardinaal Willebrands Onderzoekscentrum doet wetenschappelijk onderzoek naar de katholieke bijdrage aan de geschiedenis van de oecumenische beweging. Dit onderzoek is oecumenisch, internationaal en interdisciplinair van karakter. Het Centrum verzamelt bronnen en data voor het onderzoek naar de geschiedenis van de toenadering tussen de verschillende christelijke confessies alsook van de joods-christelijke dialoog. Het centrum beoogt nauwe samenwerking met onderzoekers uit een katholieke academische context, maar evenzeer de opbouw van een interconfessioneel en internationaal netwerk, teneinde een breed draagvlak voor het eigen onderzoek te creëren. Binnen dit kader past het project van een academische biografie van de persoon van kardinaal Willebrands. Daarvoor is een gekwalificeerd auteur gevonden in de persoon van Dr. K. Schelkens, een jonge postdoctoraal onderzoeker van de K.U. Leuven, die nu ook deeltijds aan onze faculteit is verbonden, dank zij de sponsoring bemiddeld door Pater Kinman. Een werkgroep binnen de Faculteit coördineert de werkzaamheden. Deze faculteitswerkgroep bestaat uit Prof. Dr. A. Denaux, Dr. Th. Saleminck, Dr. M. Poorthuis, Dr. K. Schelkens, en Drs M. ter Steeg (coördinatie). Een internationale kring van academische onderzoekers geeft actieve en deskundige medewerking aan deelprojecten van het centrum, voor het ogenblik de biografie van kardinaal Willebrands. Nederlandse en buitenlandse oecumenische instituten behoren tot de instellingen die het (archief)onderzoek faciliteren. Een internationale Advisory Board waarborgt de naamsbekendheid en fondswerving.

Ik denk dat de keuze van deze beide figuren om het kerkelijk biografisch onderzoek aan de FKT te starten verantwoord is. Hoe verschillend beide kardinalen ook zijn en hoe verscheiden de kerkelijk-culturele context ook was waarin ze leefden, toch is er iets wat beide personen verbindt. Het gaat om twee Nederlandse kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders die

respectievelijk in de eerste en de tweede helft van de twintigste eeuw een beslissende rol hebben gespeeld in de evolutie van de katholieke kerk op universeel niveau, enerzijds in het ontwikkelen van een vernieuwde missionaire strategie, en anderzijds in haar wending tot een oecumenische opstelling naar andere christelijke kerken. Het gaat om twee zonen van de Nederlandse kerk, van wie de kerkelijke ‘carrière’ – als we dat woord mogen gebruiken – zich niet of niet hoofdzakelijk in Nederland afspeelde, maar op het niveau van de wereldkerk, een religieus en een wereldheer, een redemptorist en een priester van het bisdom Haarlem, hoewel het niet veel gescheeld heeft of deze laatste was ook redemptorist geworden! De wereldkerk heeft veel te danken aan de Nederlandse redemptoristenorde. Dat mag hier wel met enige fierheid worden gezegd.

Met deze beide topfiguren is het domein van het kerkelijke biografische onderzoek niet uitgeput. We zijn al plannen aan het maken om een biografie te schrijven van andere kerkelijke figuren. Er is een fonds dat bereid is onderzoek naar Mgr Bekkers te sponsoren, en als faculteit van de UvT willen we straks een biografisch project opzetten van de Founding Father van onze universiteit, professor Cobbenhagen.

3. Het spreekt vanzelf dat een dit soort onderzoek ons uitnodigt om na te denken over de karakteristieken, de mogelijkheden en de grenzen van **het genre van de biografie**. Sommigen wijzen op de ambivalentie van het genre: gaat het om echte geschiedschrijving, op zoek naar de ‘feiten’, of gaat het om een verhaal, dat ambieert de ‘beleving’ van het hoofdpersonage te reconstrueren? In zijn opgemerkte studie, *Le pari biographique. Écrire une vie* (2005), noemt François Dosse de biografie « un curieux genre », « un genre impur », « une sorte de monstre ». Het zijn termen die de complexiteit en de multidimensionaliteit van het biografische genre aanduiden, dat aarzelt tussen mimetisme en verbeelding, historische realiteit en fictie, de wil om de waarheid te zeggen én om verhaal te vertellen. Hij vraagt zich af of de biografie “un roman vrai” is, die zich beweegt tussen romance en eruditie. Het probleem dat aan de oorsprong ligt van deze onzekerheid is vaak het tekort aan informatieve bronnen. Het komt er tevens op aan de nodige afstand te nemen van de intellectuele, affectieve en passionele aanhankelijkheid aan het subject dat de biograaf beschrijft. Ondanks alle dubbelzinnigheid, is het biografische genre van alle tijden. F. Dosse onderscheidt drie periodes in zijn lange geschiedenis

De periode vanaf de oudheid tot de moderne tijd kan men “het heroïsche tijdperk” noemen. De biograaf maakt van het personage van zijn verhaal een wijze, een heilige, een held, of “un grand homme”, met het doel op te voeden en te stichten; de biografie functioneert als een moreel model. In de 19de en een groot deel van de 20ste eeuw komt de periode van de “modale biografie”. De periode van de *historia magistra vitae* is voorbij. Het is de periode waar de sociologen en structuralisten het voor het zeggen hebben. Die wantrouwen het biografische genre als té literair en te weinig ‘wetenschappelijk’. De biografie heeft enkel nog bestaansrecht als het individu het collectief representeert en een ideaal-type incarneert. Het is “l’histoire sans les hommes” (aldus Emmanuel Le Roy Ladurie). Ten slotte ontwaart F. Dosse sinds de jaren 80 van de vorige eeuw het “hermeneutische tijdperk”, dat zich kenmerkt door een terugkeer naar het subject, dat toelaat de “l’unité par le singulier” te vatten. De biograaf is nu meer gevoelig voor “la pluralité des identités” binnen dezelfde persoon, voor de veelheid van benaderingswijzen van de persoon, voor de evolutie in de visie op een historische persoon en dus ook voor de “vies posthumes” van de bestudeerde persoon.

Er is dus nog veel werk aan de winkel. Het is mijn hoop dat de TST in de toekomst een substantiële bijdrage mag leveren aan het biografische onderzoek van kerkelijke figuren uit de Nederlanden. En wat hier vandaag gebeurt, is een eerste belangrijke stap in die richting, die alle lof verdient. Ik dank u voor uw aandacht

Adelbert Denaux, decaan TST, Wittem 26-11-2011